

„EUROPRETEKY“ A „EUROPASCE“ (NIELEN) NA SLOVENSKU

PETER GONDA

Zdá sa, že preteky v „behu do eurozóny“ sú v plnom prúde a pokračujú. Slovensko nahradilo svoju menu eurom v tomto roku (2007), Malta a Cyprus chcú tak urobiť začiatkom ďalšieho roku a slovenská vláda a Národná banka Slovenska (NBS) plánujú pripojiť Slovensko k experimentu centrálne zavádzanej a výlučnej meny vo viacerých krajinách Európy v januári 2009. Česko, Maďarsko a Poľsko „zaostávajú“. Poľská ministerka financií sa dokonca odvážila avizovať zámer poľskej vlády usporiadať referendum o prijatí eura. Európska komisia však (nielen) Poľsku pripomenula, že diskutovať o vstupe alebo nevstupe do eurozóny sa nebude. „Nové krajiny“ Únie sa k členstvu v eurozóne zaviazali v zmluvách o pristúpení k EÚ, i keď pri hlasovaní v referende o vstupe do EÚ o tom pravdepodobne vedel málokto.

Slovensko je skutočne viditeľne bližšie k členstvu v eurozóne ako napríklad Česko. Súčasná vláda premiéra Roberta Fica chce získať politické body a horlivo pokračuje v nastolenom rýchлом tempe krokov k zbaveniu sa slovenskej koruny, naštartovaných predchádzajúcou vládou Mikuláša Dzurindu. To potvrdzuje aj záväzok v jej programovom vyhlásení zaviesť euro k 1. januáru 2009 a nedávne slová predsedu vlády o tom, že tento záväzok je kľúčovým bodom programového vyhlásenia jeho vlády. Slovenské ministerstvo financií už vyšlo aj s návrhom zákona o zavedení eura v SR, ktorý má legislatívne zastrešiť celý prechod Slovenska zo slovenskej koruny na euro. Nadväzuje pritom na dokumenty, ktoré boli prijaté predchádzajúcou vládou.

Jeden z mála povzdychov na adresu zavádzania eura na Slovensku z úst politických reprezentantov Slovenska, ktorí sú v súčasnosti pri moci, zaznel tiež od premiéra, keď sa vyjadril, že „kombinácia moderného sociálneho štátu a plnenie kritérií na euro je diabolský plán“ a „kritériá pre euro sú akási pasca“.

Mimo politický kontext, ktorý trápi predsedu vlády, to do určitej miery súvisí aj s ekonomicky dôležitým a podstatným krokom Slovenska z pohľadu konečného a časovo ohraničeného smerovania do eurozóny: so vstupom krajiny do kurzového mechanizmu ERM II (štandardne dvojročnej „čakárne na zavedenie eura“ v krajine) 28. novembra 2005. Predstavuje to pascu obmedzenej možnosti prehodnotenia termínu vstupu do eurozóny a pascu obmedzenej pružnosti podmienok, osobitne kurzovej politiky.

Pripomeňme, že členstvo v eurozóne znamená pre Slovensko nielen (1) zrušenie slovenskej koruny a jej nahradenie eurom ako jediného (administratívne nanúteného) platidla na Slovensku, (2) zánik výmenného kurzu slovenskej koruny, ktorý je dôležitý ako vyrovnávací mechanizmus tokov peňazí medzi SR a zahraničím, (3) vzdanie sa národnej menovej politiky (realizovanej NBS) v prospech centralizovanejšej a menej účinnej nadnárodnej menovej politiky (Európskej centrálnej banky – ECB), ale aj (4) väčšiu zviazanosť s ekonomikami eurozóny a akceptovanie dnešných a budúcich záväzkov a podmienok v EMU (vrátane smerovania k politickej centralizácii v Únii a euroštátu).

Už výpočet týchto skutočností, ktoré nastanú, predovšetkým strata (pružného) výmenného kurzu, znamená reálne riziká pre subjekty na Slovensku. Rozhodnutie o vstupe do eurozóny je tak celospoločensky príliš závažné a členstvo Slovenska v nej môže mať dlhodobé dôsledky na občanov, negatívne v prípade vstupu do oblasti, kde nie sú vytvorené podmienky pre efektívne fungovanie menovej únie v Európe.

Napriek tomu sa slovenská vláda a NBS ponáhľajú „zaviesť Slovensko“ čo najskôr do eurozóny. Vystávajú otázky, do akej miery je pre podnikajúcich aj nepodnikajúcich obyvateľov Slovenska, či inej krajiny, výhodné sa tak ponáhľať do súčasnej nestabilnej eurozóny a či Slovensko spolu s inými nevpadlo do pasce euopretekov v „skokoch do tmy“.

Na Slovensku (zatiaľ) spokojnosť

Rýchle smerovanie Slovenska do eurozóny má v slovenskej ekonomickej aj laickej verejnosti oproti napríklad českej výraznejšiu podporu. Viac alebo menej (euro)optimistická nálada na Slovensku je umocnená aj vysokou dynamikou ekonomického rastu (v roku 2006 na úrovni viac než 8 % v reálnom vyjadrení) a celkovo relatívne priaznivými ekonomickými podmienkami na podnikanie a investovanie. To i napriek pôsobeniu súčasnej vlády, keďže tá zatiaľ nezrealizovala viaceré avizované kroky, znamenajúce regulácie trhu a korekcie ekonomických a sociálnych reforiem, naštartované predchádzajúcou vládou. Rizikom obmedzenia pružnosti ekonomických podmienok, osobitne trhu práce (tým aj úspešnosti v menovej únii) je však napríklad vládny návrh novely zákonníka práce.

Relatívnej spokojnosti ohľadne rýchleho smerovania Slovenska do eurozóny pridáva aj plnenie maastrichtských konvergenčných kritérií za verejný dlh a dlhodobé úrokové sadzby a iba mierne prekračovanie kritérií za deficit verejných financií a infláciu. Dosiahnuť a trhovo konformnými nástrojmi udržať výšku inflácie na požadovanej úrovni (aj v budúcnosti) v tak rýchlo rastúcej ekonomike a pri cenovom približovaní však bude náročné.

Aj vplyvom rýchleho ekonomického rastu sa výmenný kurz slovenskej koruny k euru v ERM II výrazne zhodnocuje, pričom vývoj slovenskej koruny bol niekoľkokrát korigovaný priamymi intervenciami NBS. Ekonomicky vzaté síce nemožno hovoriť o kurzovej stabilite, ECB a Európska

komisia však takýto pohyb kurzu akceptujú a ECB súhlasila aj s posunom centrálnej parity slovenskej koruny za euro z počiatočnej úrovne 38,5 pri vstupe do ERM II na 35,4 v marci 2007.

Na Slovensku sa v súvislosti s plánovaným členstvom v eurozóne tiež udržiava atmosféra, že jediné, o čom má zmysel diskutovať, je, ako a kedy splniť maastrichtské konvergenčné kritériá (teda nízku infláciu, stabilný výmenný kurz, nízke úrokové sadzby a „udržateľný“ deficit a dlh verejnej správy). Zvýrazňujú sa o to viac, že sú vraj účinným „bičom“ na rozpočtovú disciplínu vlády. Považujem to za pascu „nerozmýšľania v súvislostiach“. Do nej by sa podľa mňa nemali nechať zlákať napríklad ekonómovia, ktorí by mali mať schopnosť rozpoznávať aj dlhodobejšie a nepriame dôsledky akéhokoľvek rozhodnutia, respektíve kroku.

Napriek tomu však (nielen) na Slovensku prevláda zúžený pohľad na potenciálne členstvo v eurozóne primárne cez finančné efekty, ktoré je možné si ľahšie predstaviť a aspoň čiastočne kvantifikovať. Môže to vyplývať aj z toho, že pri uvažovaní o členstve Slovenska v eurozóne sa na jednej strane preceňujú výhody (ktoré sú zanedbateľné a spochybniteľné) a na druhej strane sa neberú dostatočne vážne skúsenosti s menovými úniami z histórie, súvislosti v kontexte dnešnej európskej integrácie a reálne riziká a potenciálne problémy, vrátane tých, ktoré nie je možné (jednoznačne) kvantifikovať.

Zanedbateľné výhody

Ako najvýznamnejšia a zároveň najľahšie predstaviteľná výhoda zavedenia eura ako spoločnej meny s inými krajinami sa uvádzajú úspory domácich subjektov z nižších transakčných nákladov, vyplývajúce zo zrušenia poplatkov pri výmenách medzi korunami a eurami. NBS odhaduje ročné úspory zo zníženia finančných transakčných nákladov v ekonomike SR na iba 0,3 percenta HDP a celkových transakčných nákladov na 0,36 percenta HDP. V krajinách s vyspelejšími finančnými službami sa odhadujú tieto úspory na výrazne nižšej úrovni, napríklad vo Veľkej Británii iba 0,1 percenta HDP (ako uvádza napríklad Patrick Minford v článku „Britain, the Euro and Five Tests“, *Cato Journal* 24/2004).

Tieto úspory sa týkajú iba časti nepodnikajúcich obyvateľov (najviac cestujúcich) zväčša krátky čas v roku. Spomedzi podnikateľských subjektov sa týkajú tých, ktorí obchodujú v eurových transakciách. To sa napríklad v roku 2004 týkalo 85 % vyvážajúcich slovenských subjektov do krajín eurozóny a ostatných krajín EÚ. Preto relatívne dosť podnikateľských subjektov bude môcť využiť tento nie významný prínos zavedenia eura. Obchodní partneri sa navyše rozhodujú na základe celkových komparatívnych výhod, nielen menových.

Relatívne malé úspory z nižších transakčných nákladov budú celkovo v ekonomike kompenzované poklesom transakčných výnosov bánk zo straty príjmov z poplatkov za výmeny medzi slovenskými korunami a eurami. NBS ich pre ekonomiku Slovenska odhaduje na úrovni 0,2 percenta HDP.

Ďalšie priame výhody nahradenia slovenskej koruny eurom – zníženie kurzového rizika, či vyššia transparentnosť cien – sú ešte viac zanedbateľné. Napríklad úspory zo zníženia kurzového rizika odhaduje NBS iba na 0,02 % HDP, najmä z dôvodu málo vyžívaného poisťovania mien proti kurzovému riziku.

Spochybniteľné výhody

Iné deklarované prínosy zavedenia eura sú ekonomickými argumentmi a empiricky spochybniteľné. Platí to tak pre pozitívny príspevok potenciálneho členstva Slovenska v eurozóne k vyššiemu ekonomickému rastu, ako aj pre príspevok členstva Slovenska k zlepšeniu finančnej stability, predovšetkým k zlepšeniu finančnej disciplíny vlád.

Členstvo krajiny (aj Slovenska) v eurozóne nie je zárukou vyššieho ekonomického rastu a životnej úrovne obyvateľov v tejto krajine, lebo zviazanosť fixným výmenným kurzom, nižšia účinnosť centralizovanejšej menovej politiky ECB vo vzťahu k podmienkam v krajine (na Slovensku), regulované trhy (osobitne trhy práce), finančne náročné sociálne systémy a nepružné a stále viac harmonizované podmienky v eurozóne prinajmenšom v strednodobom horizonte prevažujú faktory, ktoré pozitívne vplývajú na ekonomický rast, napríklad nižšie úrokové sadzby, znížené náklady firiem a nárast zahraničného obchodu.

Je pravda, že menové politiky sú i na národnej úrovni málo účinné a vplyv na ekonomiku nie je veľký. Rozhodnutia centralizovanejšej menovej politiky ECB však budú k podmienkam na Slovensku ešte menej účinné. Jednotná menová politika ECB prehľbuje problémy niektorých krajín už dnes, napríklad Nemecka, ktoré má príliš regulovaný trh práce a štedrý sociálny systém. Negatívne dopady (aj) na ekonomiku SR v dôsledku nižšej účinnosti a ťažšej kontrolovateľnosti centralizovanej a uniformnej menovej politiky ECB sú reálnym rizikom.

Predpoklad, že zavedenie eura neprispieje k vyššiemu ekonomickému rastu a životnej úrovni, potvrdzujú údaje o reálnom ekonomickom raste súčasných krajín eurozóny po vstupe do EMU. Platí to najmä pre rozhodujúce ekonomiky Nemecka, Francúzska a Talianska, ako aj pre priemer EMU. Krajiny eurozóny majú nižší ekonomický rast a výraznejší pokles ekonomického rastu po vstupe do EMU ako krajiny EÚ, ktoré ostali mimo eurozóny (Veľká Británia, Dánsko a Švédsko) a ako napríklad USA. Kým priemerný reálny ekonomický rast v Nemecku a Taliansku bol podľa údajov OECD (<http://www.pecd.org>) v rokoch 1999 až 2005 v priemere iba 1,3 percenta, tak v tom istom období bol priemerný reálny ekonomický rast vo Veľkej Británii 2,7, vo Švédsku 2,8 a v USA 3 %.

Obdobne možno spochybniť ďalšiu na verejnosti často deklarovanú výhodu členstva krajiny v eurozóne – EMU ako garant finančnej stability, osobitne čo sa týka rozpočtovej disciplíny vlád krajín eurozóny. Kombinácia národných fiskálnych politík s nadnárodnou menovou politikou motivuje vlády k prenášaniam finančnej záťaže časti svojich programov na ECB. Vlády vedie k ich rozpočtovej

nedisciplinovanosti a stále k vyšším deficitom až po (resp. nad) úroveň 3 % HDP. Nemajú motiváciu znižovať rozpočtové deficity a čo najviac efektívne a zodpovedne manažovať svoje verejné dlhy v eure. Takéto „fiskálne čierne pasažierstvo“, respektíve „morálny hazard rozpočtových politík“ sa v praxi prejavuje u stále viacerých vlád, najmä v najväčších krajinách dnešnej eurozóny.

Podceňované skúsenosti

Som presvedčený, že dnešná nemalá podpora menovej unifikácie Európy vyplýva do určitej miery aj z toho, že sa nedoceňujú viac alebo menej negatívne skúsenosti s podobnými pokusmi o menové únie z minulosti. Z histórie nie je známy podobný prípad vzdania sa menovej suverenity v krajinách v prospech nadnárodnej centrálnej banky a udržania menovej politiky bez spojenia so štátnou identitou.

Ako príklady neúspešných pokusov o zhora realizované zjednocovanie rôznych štátov do spoločnej menovej únie možno uviesť dve menové únie v Európe, ktoré vznikli v 19. storočí a po čase sa rozpadli: latinská únia a škandinávská menová únia. Latinskú menovú úniu inicioval Napoleon a s Francúzskom ju vytvorilo Švajčiarsko, Belgicko a Taliansko ako protiváhu Anglicku. Podobným experimentom s menovými úniami bolo založenie škandinávskej únie, ktorú vytvorili v roku 1872 Švédsko, Nórsko a Dánsko. Obidve menové únie sa po čase rozpadli kvôli neochote krajín prehlbovať menovú úniu smerom k politickej.

Inými príkladmi sú menové únie, pred vznikom ktorých došlo k politickému zjednoteniu. Takými bolo napríklad Taliansko v roku 1861, Nemecko za vlády kancelára Bismarcka v roku 1871 a v novodobnej histórii Nemecko ešte raz: v roku 1990. Táto ostatná skúsenosť je mementom pre EMU. Zjednotenie západného a východného Nemecka a vytvorenie menovej únie v Nemecku malo a má nepriaznivé dôsledky na obyvateľov. Negatívne ekonomické, sociálne, ale aj mimoeconomické dôsledky vytvorenia menovej únie zjednoteného Nemecka sa počas pätnástich rokov neustále prehlbujú aj vďaka obrovským dotáciám zo západného do východného Nemecka. V prípade Nemecka pritom ide o jednu krajinu a ľudí s rovnakým jazykom a podobnou mentalitou.

Práve zjednotenie Nemecka a presmerovanie značného objemu peňazí zo západného do východného Nemecka sa stalo zdrojom ekonomických problémov (asymetrickým šokom) a kolapsu európskeho mechanizmu výmenných kurzov (ERM) v septembri 1992. Bundesbanka zvýšila výrazne úrokové sadzby v Nemecku, tým Nemecko prilákalo významný objem kapitálu z iných krajín v ERM. Keďže sa im tomu nepodarilo nijako zabrániť, tak viaceré boli nútené devalvovať svoje meny a Veľká Británia a Taliansko opustiť ERM úplne.

Systemové problémy a riziká

Podmienky pre funkčnú menovú úniu nie sú v Európe vytvorené ani dnes. Dôvodom je skutočnosť, že v dnešnej eurozóne nie sú vytvorené podmienky na fungujúcu menovú úniu bez významnejších cyklických výkyvov a/alebo finančných otrasov.

V krajinách EMU sú značné rozdiely v ekonomickej výkonnosti a hospodárskych cykloch, v hospodárskych a sociálnych politikách a záujmoch a predovšetkým majú značné regulácie na trhoch, osobitne na trhu práce, nepružnú pracovnú silu a nepružné ceny a mzdy (smerom dole). Ekonomická, kultúrna a jazyková heterogénnosť, rôzne ekonomické podmienky a skúsenosti, nízka pružnosť a mobilita práce sú podstatnými faktormi, ktoré napovedajú, že Európa nie je a v dohľadnej dobe pravdepodobne ani nebude vhodným priestorom pre vytvorenie menovej únie.

Predstavuje to vysokú náchylnosť ekonomických subjektov a oblastí na cyklické výkyvy, nízku schopnosť subjektov pružne reagovať na externé šoky a riziko finančných otrasov v eurozóne. Osobitným problémom je konflikt medzi štedrými a nákladnými sociálnymi systémami a podmienkami pre funkčnú menovú úniu. Najväznejšie finančné pnutia vyplývajú z eurofinancovania nákladov nezreformovaných a zadlžených dôchodkových systémov, najmä v Nemecku, Francúzsku, Taliansku a Portugalsku. O časovanej bombe dôchodkových systémov v niektorých európskych krajinách a ich tlakov na finančné pnutie až rozpad eurozóny hovoria významní ekonómovia, napríklad autor chilskej dôchodkovej reformy José Pinera („Will the Pension Time Bomb Sink the Euro?“, *Cato Journal* 24/2004). Vynára sa vážna europasca dôsledkov finančných otrasov. Súčasná eurozóna tak dnes nie je zárukou finančnej stability, ale zdrojom nestability.

Okrem nepripravenosti podmienok a ľudí v Európe na vytvorenie menovej únie vyplývajú hlavné systémové riziká členstva v eurozóne zo spôsobu, ako sa zavádza euro: administratívnym nanútením eura ako jediného platidla a presunom ďalších rozhodovacích právomocí (v tomto prípade o menovej politike) z národnej na nadnárodnú úroveň. Tým sa stáva nástrojom politickej centralizácie a zhora uskutočňovanej harmonizácie Únie. Dôsledkom toho je zhoršenie podmienok pre osobnú slobodu jednotlivcov, nižšia účinnosť a ťažšia kontrolovateľnosť menovej politiky, s dopadmi na obmedzenie konkurencie a ekonomickej výkonnosti subjektov. Pasca obmedzenia slobody, konkurencie a ekonomickej výkonnosti je vážnym mementom (nielen) pre Slovensko.

Menová unifikácia Európy urýchľuje ekonomickú integráciu Európy na chybnom ekonomickom základe: na centrálne riadenej harmonizácii, nie na báze konkurencie. Na rozdiel od USA dochádza slovami Václava Klauza v EÚ k „plazivej harmonizácii“ v daňových a sociálnych systémoch a v iných ekonomických podmienkach.

Potvrdením toho sú reálne uskutočňované návrhy a kroky, napríklad minimálne sadzby nepriamych daní a návrh na rovnakú daň z príjmov (v prvom kroku „aspoň“ minimálnu sadzbu). Takéto a iné návrhy

môžu po ich prijatí znamenať na Slovensku vyššie dane a finančne náročnejšie sociálne štandardy ako v súčasnosti.

Europlánovači zdôvodňujú zjednocovanie ďalších podmienok zdanlivo ekonomicky racionálne, keď udržateľné a relatívne fungovanie Únie podmieňujú aj rovnakými podmienkami v iných oblastiach, vrátane verejných financií. Problémom však je, že Úniu si nevedia predstaviť s viacerými menami. Jedna mena nie je nutnou a ani ekonomicky obhájiteľnou podmienkou fungovania Únie. V EMU sa napriek tomu všetkým vnútila. Harmonizácia „zhora“ sa tak v súčasnosti uskutočňuje a znamená smerovanie od menovej únie k fiskálnej únii a k federálnemu euroštátu.

Systémové riziká preto vypovedajú o nepripravenosti podmienok v Európe na menovú úniu ako takú a o miere smerovania k politickej centralizácii. Vyplýva z nich, že členstvom Slovenska v eurozóne sa podmienky pre osobnú slobodu a konkurenciu a daňové a sociálne systémy zhoršia a zvýši sa riziko cyklických výkyvov s negatívnymi dosahmi na obyvateľov.

Pragmatické riziká

Po strate slovenskej koruny a výmenného kurzu sa môžu negatívne dosahy na obyvateľov a podnikateľské subjekty znásobiť pre nepripravenosť ekonomických subjektov a podmienok v SR na menovú úniu.

Problémom nie je ekonomická výkonnosť, ale predovšetkým značné zaostávanie v cenovej úrovni a štruktúre ekonomiky. Cenová hladina je v SR v súčasnosti stále výrazne zaostávajúca za cenovou úrovňou v krajinách EMU. V roku 2005 dosahovala iba okolo 57 %, pričom napríklad v krajine s najnižšou cenovou hladinou v Únii – Portugalsku – dosahovala štyri roky pred vstupom do eurozóny približne 75 % priemeru v EÚ.

Pri takomto veľkom rozdiely v cenových hladinách existujú významné tlaky na vyššiu infláciu a rýchlejšie približovanie sa k cenovej hladine EMU (teda iba vyššou infláciou ako v dnešných krajinách EMU, nie aj zhodnocovaním nominálneho výmenného kurzu ako dnes).

Náchylnosť na cyklické výkyvy s negatívnymi dopadmi na nezamestnanosť v prípade externého šoku môže byť v SR vysoká aj kvôli tomu, že produkcia a zamestnanosť na Slovensku je v značnej miere závislá od niekoľkých firiem v cyklicky zraniteľných odvetviach, najmä v automobilovom priemysle. V prípade vstupu do eurozóny už v roku 2009 bude navyše pretrvávajúť nízka pružnosť ekonomiky Slovenska, predovšetkým nízka reálna pružnosť a mobilita pracovnej sily. Aj to sú potvrdenia toho, že schopnosť subjektov SR pružne reagovať na cyklické výkyvy nie je zatiaľ splnená.

Záver

Spôsob zavádzania eura potvrdzuje, že euro je nástrojom politickej centralizácie Európy. Bude pravdepodobne prinášať vyššie náklady na udržiavanie menovej únie s rastúcou nestabilitou Únie a/alebo centrálne zjednocovanie ostatných podmienok s rizikom (protiintegračných) konfliktov a rozpadu Únie. Pre (nielen) obyvateľov Slovenska to znamená nezanedbateľné obmedzenia flexibility a slobôd, tým aj obmedzenia rýchlejšieho približovania sa k ekonomickej a životnej úrovni obyvateľov krajín Únie. Za takýchto predpokladov považujem členstvo v eurozóne pre obyvateľov Slovenska za nevýhodné a rizikové.

Vláda, ktorá by nechcela vháňať svojich občanov do neprimeraného rizika, by mohla zdôvodnene odložiť vstup Slovenska do eurozóny a podmieniť ho nielen plnením maastrichtských kritérií, ale aj plnením kritérií vývoja európskej integrácie na báze konkurencie, nie harmonizácie a centralizácie, a plnením kritérií pripravenosti „domácej ekonomiky“ na vstup do eurozóny. Takýchto sedem doplňujúcich kritérií som navrhol pre Slovensko (dostupné napríklad v článku „Kritériá členstva v eurozóne“, *Konzervatívne listy* marec 2007), vychádzajúc aj z troch českolipských kritérií, ktoré navrhol pre Česko Václav Klaus.

Medzičasom by sa mohli vytvoriť zákonné podmienky na menovú súťaž: ponechať slovenskú korunu a popri nej zlegalizovať aj euro (prípadne aj americký dolár a iné zahraničné meny) ako zákonné platidlo (platidlá) na Slovensku. Tým by bolo možné čerpať významnú časť prínosov, ktoré sa očakávajú od zavedenia eura s určitými nákladmi z diverzity mien, avšak bez vážnych rizík spojených s členstvom v eurozóne. Mohol by sa tiež podporovať paralelný obeh eura a domácich mien aj v iných krajinách EÚ, čo je obdoba návrhu Veľkej Británie z konca osemdesiatych rokov minulého storočia zaviesť európsku menu nie ako náhradu národných mien, ale ako paralelnú menu k nim.

Ak by politici a verejnosť v Česku mali tendenciu uvádzať Slovensko ako vzor krajiny v niečom, tak som presvedčený, že napriek nevyužitému priestoru na zásadnejšie reformy v predchádzajúcom volebnom období (napríklad nezrealizovanej reformy sociálnych odvodov) by Slovensko mohlo byť určitým vzorom pre Česko, čo sa týka ekonomických reforiem, nie rýchleho smerovania do eurozóny, tým (rýchlejšieho) vháňania „svojich“ občanov do europascí.

Autor je ekonóm Konzervatívneho inštitútu M. R. Štefánika

Text je súčasťou knihy Centra pro studium demokracie a kultury *Euro versus koruna* (ed.: Ivana Pečinková).